

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІ
ШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**Факультет № 6
Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології**

ЛЕКЦІЯ

**з навчальної дисципліни «Сучасні доктрини теорії оперативно-розшукової
діяльності» вибіркового компоненту
освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
081 «Право»**

за темою – Теорія оперативно-розшукового документування.

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 9 від 30.10.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 9 від 18.10. 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 9 від 29.10.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол від 16.10.2023 № 9)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

План.

- 1. Поняття та сутність оперативно-розшукового документування.**
- 2. Оперативно-розшукове документування із застосуванням оперативних, оперативно-технічних заходів та НСРД.**

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-18. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
8. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» прийнятий 3 квітня 2003 року N 661-IV
9. Закон України «Про службу безпеки України» прийнятий 25 березня 1992 року N 2229-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992, №27, ст.382.
10. Закон України „Про державну таємницю” прийнятий 21 січня 1994 року N 3855-XII
11. Закон України «Про розвідку» прийнятий 17 вересня 2020 р. N 912-IX // Відомості Верховної Ради України. 2020.
- 12.Закон України "Про контррозвідувальну діяльність" прийнятий 26.12.2002 року N 374-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 374. – Ст. 482.
- 13.Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]: Офіційний

- веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
14. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
  15. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
  16. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
  17. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів// Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. №770 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>
  18. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 14/1042/516/1199/936/1687/5
  19. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка О.М.– Харків : Золота миля. 2012. – 620 с.
  20. Пчолкін В. Д. Розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності за роки незалежності в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Спец випуск, Незалежній Україні 20 років. № 2 (53). 2011. С. 113–121
  21. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. / С.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін.. / За ред.. проф.. О.М. Джужи. К. : Правова єдність, 2009. 310с.

Інформаційні ресурси

- – Національна парламентська бібліотека України.
- офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
- <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
- <http://www.mvs.gov.ua>– офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
- <http://www.nbuv.gov.ua>– Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
- <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
- <http://www.portal.rada.gov.ua>– офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
- – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
- <http://www.scourt.gov.ua>– офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

1. Поняття та сутність теорії оперативно-розшукового документування.

Документування в ОРД розглядається як процес відбиття у службовій документації фактичних даних, отриманих у результаті проведення оперативно-розшукових заходів (далі - ОРЗ), а також як процес пізнання, що має особливу правову природу та здійснюється з метою вирішення завдань цієї діяльності, зокрема такого її завдання як фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена КК України.

У теорії ОРД під документуванням зазвичай розуміють:

а) процес пізнання, тобто збирання (виявлення), вивчення (перевірки), оцінки та фіксації в документах фактичних даних про обставини вчиненого злочину;

б) діяльність, що забезпечує можливість використання даних, отриманих оперативно-розшуковим шляхом, у кримінальному провадженні.

Таким чином, документування складає основу доказування. Під час доказування документування виконує функцію фіксації в процесуальних документах відомостей, що потім використовуються в доказуванні у кримінальному провадженні. Документування в ОРД не тільки призначено для фіксування відомостей, отриманих у результаті здійснення ОРЗ. Воно передбачає регламентований відомчими нормативними актами процес збирання документованої інформації, її перевірки, оцінки та використання у вирішенні завдань ОРД, а в кримінальному судочинстві - у порядку, встановленому КПК.

У цьому зв'язку особливо актуалізується питання встановлення об'єктивної істини під час документування. Зміст цієї категорії визначається колом всіх обставин, встановлення яких забезпечує виконання завдань, покладених на ОРД. У зв'язку з пізнанням події будь-яких злочинів зміст об'єктивної істини, у першу чергу, визначається колом обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. КПК України у ст. 91 «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» закріплені такі:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення.

Успішне виявлення та закріплення фактичних даних оперативно-розшуковим шляхом визначається, насамперед вимогою законності, а також і дотриманням інших *вимог, що висувають до документування*: своєчасність, повнота, конспіративність.

Своєчасність документування полягає в тому, щоб дії працівників оперативних підрозділів із виявлення та збереження даних, які мають значення для розслідування, випереджали дії злочинців, спрямовані на їх приховування або знищення. Проте не варто виявляти зайвої квапливості, оскільки це може призвести до небажаних наслідків (неякісного документування, розшифрування ОРЗ).

Під **повнотою документування** слід розуміти максимально повне виявлення і закріплення фактичних даних про злочинну діяльність усіх розроблюваних осіб.

Як і в цілому в ОРД у документуванні *вимога конспіративності* також розглядається у трьох аспектах: недопустимості розголошення здійснюваних заходів перед розроблюваними, перед третіми особами, які не беруть участі в їх проведення, а також у забезпеченні режиму секретності, як особливого порядку документообігу тих матеріальних носіїв інформації, що містять державну таємницю.

Виявлення фактичних даних у процесі документування полягає у проведенні цілеспрямованих заходів щодо їх перевірки та оцінювання. Під час перевірки визначаються вірогідність оперативних відомостей, а в процесі оцінювання - значення отриманих відомостей для доказування, практична можливість їх використання під час досудового розслідування.

Під межами документування варто розуміти такі границі цієї діяльності, які виражають глибину дослідження фактів (обставин), що підлягають встановленню, обсяг фактичних даних та їх джерел, обов'язкових для встановлення наявності або відсутності цих фактів, і достатність обґрунтування висновків у справі.

У документуванні в рамках заведеної оперативно-розшукової справи застосовуються всі сили та засоби оперативно-розшукової діяльності.

Таким чином, на сьогодні під документуванням необхідно розуміти

комплекс ОРЗ, здебільшого негласного характеру, спрямованих на встановлення фактичних даних про злочину діяльність розроблюваних осіб, перевірку їх достовірності й забезпечення в подальшому можливості використання їх як доказів у кримінальному провадженні.

На відміну від кримінально-процесуального доказування, документування в ОРД забезпечує пізнання як обставин, що мали місце в минулому, так і тих явищ, що підготовлюються і відбуваються в теперішній час, а також таких, що можуть відбутися в майбутньому. Водночас, учасники підготовлюваних і таких, що відбуваються, процесів мають можливість безпосередньо спостерігати сам факт злочину, стаючи його очевидцем, у наслідок чого можуть бути допитаними як свідки у кримінальному провадженні. У цьому випадку безпосереднє спостереження учасниками документування досліджуваної події стає способом пізнання обставин об'єктивної дійсності. В інших випадках злочин пізнається як подія минулого. Документування забезпечує пізнання досліджуваної події шляхом фіксування фактичних даних, що відбулися в пам'яті потерпілих, очевидців, а також слідів, залишених на предметах та інших матеріальних носіях.

Остання теза достатньо повно розроблена в теорії ОРД на рівні трьох основних напрямів документування злочинної діяльності розроблюваних:

- 1) виявлення осіб, яким відомі фактичні дані про злочинну діяльність, та забезпечення можливості їх наступної участі у кримінальному судочинстві як свідків;**
- 2) виявлення предметів, документів, речовин, що можуть містити інформацію про протиправну діяльність, та забезпечення можливості їх використання після початку досудового розслідування як речових доказів;**
- 3) фіксація дій розроблюваних осіб із застосуванням технічних засобів з метою наступного використання отриманих даних у розслідуванні.**

У рамках **виявлення осіб, яким відомі фактичні дані про злочинну діяльність розроблюваних** найбільш активно застосовуються: конфіденційне співробітництво, спостереження за особою річчю або місцем, оперативне опитування та особистий пошук, а також такі заходи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце проживання; поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд.

Щодо напрямку **виявлення предметів, документів, речовин, що можуть містити інформацію про протиправну діяльність** передусім необхідно зазначити, що речовими доказами є предмети, які були знаряддям вчинення

злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктами злочинних дій.

Під час розробки небезпечних злочинів варто виявляти насамперед холодну й вогнепальну зброю, різні інструменти й прилади, за допомогою яких злочинці проникають у приміщення, зламують залізні скрині та сейфи (відмички, набори ключів, фомки тощо), а також викрадені цінності.

У документуванні злочинів у сфері господарської діяльності, слід звертати увагу на невраховану продукцію, пакувальні матеріали і маркувальні ярлики, фальсифіковану сировину, зменшені лекала тощо. Необхідно виявляти документи, за допомогою яких злочинці створюють надлишки товарів і коштів, приховують нестачу (підроблені акти на списання матеріальних цінностей, наряди на фактично невиконані роботи, підроблені відомості про видачу зарплати, підроблені накладні на видачу товарів, касові чеки тощо).

Як докази в кримінальному провадженні можуть бути використані документи, які мають ознаки часткового або повного підроблення, відбивають сумнівні господарські операції, зміст яких не відповідає змісту інших примірників того самого документа, містять відомості про готування або вчинення злочину, побічно підтверджують факти, що матимуть доказове значення (записи про перебування в готелі, проїзні квитки тощо), листи, записи, щоденники, фотокартки тощо.

Особливе значення у цьому напрямі документування набувають негласні працівники, які мають доступ до предметів, документів, речовин, що можуть містити інформацію про протиправну діяльність.

У виявленні предметів, документів, речовин, що можуть містити інформацію про протиправну діяльність, важливе значення має здійснення оперативного огляду або обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Після виявлення предметів або документів, що можуть бути доказами, нерідко виникає потреба у вжитті заходів щодо їх зберігання з метою забезпечення використання під час розслідування. Для цього використовують негласне або зашифроване вилучення цих речей, негласне або зашифроване їх переміщення зі звичайного місця зберігання до іншого, негласне фотографування та інші тактичні прийоми.

Безпосередня **фіксація дій розроблюваних** у процесі здійснення контролю за їх діями відбувається шляхом проведення ОРЗ із використанням технічних засобів: спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтроль місця, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, вилучення та аналіз інформації операторів телекомунікаційних послуг.

Особливе значення має проведення таких форм контролю за вчиненням злочину, як спеціальний слідчий експеримент чи імітування обстановки

злочину, використовуються заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби.

Виходячи із вимог чинного оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства, сьогодні в рамках такої організаційно-тактичної форми ОРД як оперативна розробка документування здійснюється виключно за схемою «від особи - до злочину». Щодо осіб, відносно яких отримано достовірну інформацію про зайняття злочинною діяльністю, теорією документування вироблено ряд моделей збирання по них інформації.

Перша модель: вихідна інформація містить конкретні ознаки, що свідчать про зайняття особою злочинною діяльністю.

Програма збирання інформації передбачає концентрацію зусиль на тому, щоб «прив'язати» дані, якими володіє оперативний підрозділ, до конкретного факту злочину: негласне отримання відбитків пальців рук, встановлення місць знаходження розроблюваного за останній час, перевірка за обліками нерозкритих злочинів; встановлення наявності, місць зберігання, каналів збуту, покупців викрадених речей; підштовхування розроблюваного до вчинення дій, що підтверджують його причетність до певних злочинів; виявлення осіб, які підтримують близькі зв'язки з розроблюваним, та проведення їх оперативних опитувань з метою встановлення характеру їх взаємовідносин, рівня обізнаності про спосіб життя розроблюваного; підшукування негласних працівників, які мають чи можуть встановити контакти з розроблюваними або їх оточенням для отримання додаткової інформації.

Друга модель: вихідна інформація містить загальні ознаки, що дозволяють зробити висновок про вчинення розроблюваними злочинів. У цій моделі програма збирання інформації містить у собі отримання достатньо повних відомостей про характеристику особистості розроблюваного, його зв'язків, про злочинне минуле, настрої, плани, життєві цілі. Це, по-перше, суттєво підвищує значущість первинної інформації, по-друге, такі відомості необхідні для відшукування оперативних підходів до розроблюваного, для встановлення з ним чи його близькими зв'язками контактів, тобто створення сприятливих передумов наступного викриття розроблюваного. До програми збирання інформації по цій моделі необхідно включити вивчення місць, що відвідує розроблюваний, фіксацію його зустрічей, спостереження за особами, які з ним пов'язані, перевірку мети виїзду із даного населеного пункту, негласне вивчення його житла, пошук можливих предметів злочинного посягання та знарядь злочину, здійснення спостереження за такою особою для встановлення характеру його злочинної діяльності та її документування.

Третя модель: вихідна інформація містить ознаки конкретного складу злочину. Виділяють такі напрями роботи з встановлення причетності до злочину розроблюваних осіб:

- за слідами і предметами, залишеними на місці вчинення злочину;
- за ознаками зовнішності;
- за прізвиськами;

- за слідами, що могли залишитися на тілі й одязі розроблюваних;
- за способом вчинення злочинних дій (аналогічні об'єкти злочинного посягання, застосування однакових знарядь та засобів, однакова кількість осіб, схожість за прикметами, викрадення певних речей та цінностей);
- за предметами злочинного посягання (через осіб, які їх бачили, за фактами придбання, збуту, приховання викрадених предметів);
- за повідомленнями негласних працівників.

Теорією оперативно-розшукового документування визначені умови забезпечення можливості використання фактичних даних, отриманих під час документування, у кримінальному процесі:

- здійснення ОРЗ негласно (непомітно) як для розроблюваних і їх оточення, так і інших громадян, щоб уникнути протидії розроблюваних безпосередньо оперативному підрозділу, а також опосередковано органу досудового розслідування;
- обов'язкове проведення ОРЗ, які обмежують конституційні права громадян, виключно за мотивованою ухвалою слідчого судді. Недотримання цієї вимоги виключає можливість використання добутих під час документування фактичних даних як доказів у кримінальному провадженні;
- суворе дотримання верхньої межі документування злочинних дій конкретних осіб, що стало б достатнім для попередження розроблюваним про підозру у вчиненні злочину.

2. Оперативно-розшукове документування із застосуванням оперативних, оперативно-технічних заходів та НСРД

Ефективність протидії злочинності значною мірою залежить від тих прав і повноважень, якими законодавець наділяє правоохоронні органи. Оперативно-розшукова діяльність є однією із головних ланок загального механізму протидії злочинності, захисту від неї громадян, інтересів суспільства і держави. Вся процесуальна діяльність правоохоронних і судових органів в сфері кримінального судочинства, незалежно від їх безпосередніх завдань, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин події та їх документування. Повнота і напрями документування – залежать від правильного і повного визначення предмета доказування, повного з'ясування всіх обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, збирання, перевірки та оцінки всієї сукупності доказів, що стосуються даної справи. Своєрідним інструментом для забезпечення цих вимог закону є використання оперативно-розшукових заходів, правом здійснення яких наділені оперативні підрозділи.

Ст. 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» наголошує, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності підстав, передбачених ст. 6 цього закону, надаються такі права:

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупок здійснюється згідно з положеннями статті 271 КПК України (Контроль за вчиненням злочину) у порядку, визначеному нормативно-правовими актами МВС України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, Служби безпеки України, погодженими з Генеральною прокуратурою України та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України;

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні;

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

5) проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України;

7-1) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369 - 2 КК України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь. Це злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Порядок отримання дозволу, строк його дії та порядок проведення операції з контрольованого вчинення корупційного діяння визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України;

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 Кримінального процесуального кодексу України;

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України;

11) здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 Кримінального процесуального кодексу України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

16) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ,

організацій, а так само за згодою осіб - житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями статті 273 Кримінального процесуального кодексу України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, Митним кодексом України;

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитами до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора.

Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду

та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Виключно з метою отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої безпеки України зазначені заходи можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді без розголошення третій стороні, а заходи, що не потребують дозволу слідчого судді, – без повідомлення прокурора. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такого заходу не може перевищувати шести місяців.

До виконання окремих доручень у ході проведення оперативно-розшукової діяльності можуть залучатися працівники інших підрозділів.

Під час виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, пов'язаних із припиненням правопорушень у сфері податкового та митного законодавства, права, передбачені цією статтею, надаються виключно оперативним підрозділам органів доходів і зборів у межах їх компетенції.

Координація дій щодо реалізації прав підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність з метою боротьби з тероризмом, здійснюється Службою безпеки України.

Розвідувальним органам України надаються права, передбачені частиною першою цієї статті, крім пунктів 2, 3, 5, 6, а також пункту 7 у частині негласного виявлення та фіксування слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину.

Види негласних слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Аудіо-, відеоконтроль особи ([ст. 260 КПК України](#)) полягає в негласній (без відома особи) фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо.

Накладення арешту на кореспонденцію ([ст. 261 КПК України](#)) полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора.

Огляд і виїмка кореспонденції ([ст. 262 КПК України](#)) полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмки або зняття копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду).

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на:

- контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється;

- зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача ([ст. 264 КПК України](#)) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи ([ст. 267 КПК України](#)) полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб. Приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних.

Під «проникненням» слід розуміти вторгнення в закрите чи незакрите (незамкнене) приміщення або житло. Воно може здійснюватись як з подоланням перешкод (замків, закритих дверей, вікон, люків та ін.), так і без цього, наприклад з використанням того, що особи (особа) залишили приміщення (житло) незакритим, без охорони. «Проникнення» може бути здійснене також за допомогою різних технічних пристроїв і засобів, тобто, коли бажаний результат досягається без входження у відповідне приміщення.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з метою, передбаченою в частині першій цієї статті, проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України.

Метою обстеження може бути:

- 1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;
- 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;
- 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 4) виявлення осіб, які розшукуються;
- 5) встановлення технічних засобів аудіо -, відеоконтролю особи.

Рішення про обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи повинно бути постановлено слідчим суддею в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України. У такому рішенні обов'язково зазначається строк її проведення, який може бути продовжений слідчим суддею у порядку, передбаченому статтею 249 КПК України.

За загальним правилом строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки.

Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях ([ст. 269 КПК України](#)) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки,

перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Аудіо-, відеоконтроль місця ([ст. 270 КПК України](#)) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження ([ст. 274 КПК України](#)), полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях ([ст. 269 КПК України](#)) полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Контроль за вчиненням злочину ([ст. 271 КПК України](#)):

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її території) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена [Кримінальним кодексом України](#).

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину.

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створять у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами.

Виконання такого завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу і не потребує дозволу слідчого судді.

Негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину

Зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України), полягає в одержанні інформації із електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, у тому числі із застосуванням технічного обладнання.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Негласні слідчі (розшукові) дії, лише передбачені [статтями 268](#) (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), [269](#) (спостереження за особою, річчю або місцем) у виняткових невідкладних випадках, визначених [статтею 250 КПК України](#) дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

Порядок, тактика та методика проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій, регулюються окремим нормативно-правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи.

